

การวิจัยและพัฒนากระบวนการฝึกอบรมครูประจำการด้านการประเมินเด็กปฐมวัยโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญา

Research and Development of In-service Teacher Training Processes in Assessing Young Children Based on Contemplative Education and Cognitive Coaching

ชนิพรรณ จาติเสถียร

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างและพัฒนากระบวนการฝึกอบรมครูประจำการด้านการประเมินเด็กปฐมวัยโดยใช้จิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญาการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนาโดยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) เตรียมการ 2) การพัฒนาและวิจัยระยะที่ 1 สร้างกระบวนการฝึกอบรมครูประจำการด้านการประเมินเด็กปฐมวัยโดยใช้จิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญา 3) การพัฒนาและวิจัยระยะที่ 2 นำร่องกระบวนการฝึกอบรมฯ 4) การพัฒนาและวิจัยระยะที่ 3 ทดลองใช้กระบวนการฝึกอบรมฯ และ 5) การนำเสนอกระบวนการฝึกอบรมฯ ฉบับสมบูรณ์ กลุ่มเป้าหมาย คือ ครูประจำการที่สอนในระดับปฐมวัยที่มีวุฒิปริญญาตรี หรือสูงกว่าด้านการศึกษาปฐมวัย หรือเป็นครูที่ปฏิบัติงานและมีประสบการณ์สอนในโรงเรียนอนุบาลมากกว่า 1 ปี เครื่องมือหลักที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย แบบประเมินความสามารถของครูประจำการในการประเมินเด็กปฐมวัย แนวคำถามเพื่อเก็บข้อมูลครูในประเด็นการปฏิบัติงานด้านการประเมินเด็กปฐมวัยและการตระหนักรู้ และแนวคำถามเพื่อประเมินความพึงพอใจของกระบวนการฝึกอบรมฯ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ด้วยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการฝึกอบรมครูประจำการด้านการประเมินเด็กปฐมวัยโดยใช้จิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญาเป็นกระบวนการพัฒนาครู เป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงมิติด้านในหรือด้านจิตใจไปสู่มิติด้านนอก โดยสร้างให้เกิดการตระหนักรู้ประกอบกับการสนับสนุนการปฏิบัติงานของครูผ่านการชี้แนะ ซึ่งกระบวนการฝึกอบรมฯ ประกอบด้วย 10 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) ความสำคัญ (2) ความเชื่อพื้นฐาน (3) วัตถุประสงค์ (4) หลักการ (5) กลยุทธ์ที่ใช้ในการจัด (6) เนื้อหาการเรียนรู้ (7) ขั้นตอน (8) กิจกรรม (9) ระยะเวลา และ (10) การประเมินผลใช้เวลาทั้งสิ้น 30 สัปดาห์ การประเมินประสิทธิภาพของกระบวนการฝึกอบรมฯ เป็นการประเมินความพึงพอใจของครูที่มีต่อกระบวนการฝึกอบรมฯ ซึ่งพบว่า ครูจำนวนทั้ง 8 คน ทุกคนมีความพึงพอใจในกระบวนการฝึกอบรมฯ ในภาพรวม และครูจำนวน 7 จาก 8 มีระดับความสามารถในการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยสูงขึ้น

คำสำคัญ: การวิจัยและพัฒนา/กระบวนการฝึกอบรมครูประจำการ/การประเมินเด็กปฐมวัย/จิตตปัญญาศึกษา/การชี้แนะทางปัญญา

Abstract

The purpose of this research was to construct and develop the processes of in-service teacher training in assessing young children based on Contemplative Education and Cognitive Coaching. This was a research and development design using the qualitative method to collect data. The research procedure consisted of 3 phases and was divided into the following 5 steps: 1) preparation; 2) development and research phase I: develop the initial draft of the in-service teacher training processes in assessing young children based on Contemplative Education and Cognitive Coaching; 3) development and research phase II: develop the pilot draft; 4) development and research phase III: develop of the try-out draft; and 5) presentation of the final processes. The subjects were in-service teachers who graduated with a bachelor or higher degree in early childhood education or in-service teachers who had more than 1-year teaching experience. The instruments used in the research were the teachers' ability to assess young children evaluation form and questionnaires. The data was analyzed using inductive analysis.

The research result was that the in-service training process in assessing young children based on Contemplative Education and Cognitive Coaching valued the inner self or minds of teachers. Its goal was to create self-awareness and at the same time support teachers' assessment performance through coaching. The training consisted of 10 components: (1) significance of the training process; (2) beliefs of the training process; (3) objectives of the training process; (4) principles of the training process; (5) strategies for the training process; (6) contents; (7) procedures of the training process; (8) activities; (9) schedule; and (10) the evaluation of the training process. The training process lasted 30 weeks. The evaluation of the effectiveness of the training process was to determine the satisfaction of teachers regarding the training process. This found that eight teachers were satisfied with the training process. Also, seven out of eight teachers increased their ability to assess young children.

KEYWORDS: RESEARCH AND DEVELOPMENT/IN-SERVICE TEACHER TRAINING
PROCESS/ASSESSMENT OF YOUNG CHILDREN/CONTEMPLATIVE
EDUCATION/COGNITIVE COACHING

บทนำ

ครูเป็นปัจจัยสำคัญในระดับโรงเรียนที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของเด็กมากที่สุด (พินสุตา ลีริวัธศรี, 2557) การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนจึงขึ้นอยู่กับพัฒนาคุณภาพของครู Copple and Bredekamp (2009) ได้กล่าวว่า ครูต้องเผชิญหน้ากับเหตุการณ์และสถานการณ์ต่างๆ ในห้องเรียนที่ต้องอาศัยการตัดสินใจที่เหมาะสม เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของเด็กแต่ละคนและเด็กทั้งชั้นเรียน ซึ่งการตัดสินใจให้สอดคล้องกับความต้องการของเด็กได้นั้นครูต้องรู้จักและเข้าใจตัวตนของเด็ก การประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยเป็นกุญแจสำคัญที่จะช่วยให้ครูรู้จักเด็กอย่างถ่องแท้ ทราบถึงความต้องการของเด็ก รับรู้และเข้าใจถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัวของเด็กแต่ละคนในเรื่องต่างๆ เช่น พื้นอารมณ์ ลักษณะนิสัย ทักษะและความสามารถ จุดแข็ง จุดอ่อน ทำให้ครูเห็นถึงความก้าวหน้า จุดแข็ง จุดที่ควรพัฒนาของการพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กแต่ละคน และช่วยให้ครูสามารถวางแผนและช่วยในการตัดสินใจ โดยสามารถใช้ข้อมูลที่รวบรวมจากเด็กในชั้นเรียนไปวางแผน ตัดสินใจการจัดประสบการณ์ กิจกรรม และสื่อ รวมทั้งใช้ยุทธศาสตร์การสอนที่เหมาะสม เพื่อนำไปสู่การวางแผนและพัฒนาเด็กให้บรรลุตามเป้าหมายที่ได้ตั้ง นอกจากนี้ทำให้เกิดการยอมรับและเคารพในตัวเด็ก และสามารถช่วยเหลือและตอบสนองต่อความต้องการของเด็กได้อย่างแท้จริง (Copple & Bredekamp, 2009; Jablon, Dombro, & Dichtelmiller, 2007; McAfee & Leong, 2007)

ครูที่มีความสามารถในการประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้เด็กปฐมวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพต้องทำงานอย่างเป็นระบบ มีความรู้ความเข้าใจในพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ตลอดจนหลักการและแนวทางการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย รวมทั้งสามารถใช้กระบวนการประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้เด็กปฐมวัยได้ แต่อย่างไรก็ตาม พบว่า เรื่องการประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้เป็นเรื่องท้าทายสำหรับครูปฐมวัย โดยผลการศึกษาข้อมูลและงานวิจัยเกี่ยวกับการประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยพบว่า ครูยังขาดความรู้ความเข้าใจในการวัดและประเมินพัฒนาการเด็กตามมาตรฐานการเรียนรู้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2546 และสถานศึกษายังไม่เห็นความสำคัญในเรื่องการประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก (ลักษมี ชุมภูธร, 2550) การขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้อย่างถ่องแท้ส่งผลต่อกระบวนการประเมินพัฒนาการในทุกขั้นตอน กล่าวคือ ครูไม่มีการวางแผนในการจัดระบบการประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ เกรียงศักดิ์ เรืองศรี (2544) ที่พบว่า ครูขาดระบบจัดการในการวัดและประเมินพัฒนาการ วิธีการประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ที่ครูใช้อย่างไม่สามารถให้ข้อมูลที่เพียงพอหรือชัดเจนสำหรับการประเมินพัฒนาการเด็กแต่ละคน และครูยังใช้เครื่องมือและวิธีการใน

การประเมินพัฒนาการที่ไม่หลากหลายทำให้ข้อมูลที่ได้มาไม่พอเพียงต่อการนำมาใช้ในการประเมิน (อรพรรณ บุตรกตัญญู, 2549) สิ่งทีกล่าวนมาสะท้อนให้เห็นปัญหาครูว่า ครูส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการประเมินเด็กปฐมวัยอย่างแท้จริง ส่งผลกระทบต่อการทำงานด้านการประเมินพัฒนาการทุกขั้นตอน ทำให้กระบวนการประเมินพัฒนาการในแต่ละขั้นตอนไม่ชัดเจน แต่ละขั้นตอนขาดความต่อเนื่องและไม่สัมพันธ์กัน ทำให้ผลการประเมินการเรียนรู้ขาดความเที่ยงตรง ไม่สะท้อน

ภาพจริงของเด็ก รวมไปถึงไม่สามารถนำผลมาปรับเปลี่ยนและพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมและตอบสนองต่อผู้เรียนได้ ดังนั้นการพัฒนาครูปฐมวัยให้มีความสามารถในการประเมินเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพจึงเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ควรต้องให้ความสำคัญ

การพัฒนาครูปฐมวัยให้มีความสามารถในการประเมินพัฒนาการเด็กไม่เพียงต้องพัฒนาครูให้สามารถทำงานด้านการประเมินพัฒนาการได้อย่างเป็นระบบ แต่ต้องพัฒนาให้ครูมีคุณสมบัติสำคัญคือ ไม่ตัดสินเด็กด้วยอคติ มีความเป็นธรรม เห็นเด็กได้ตรงตามความเป็นจริง ดังนั้นจึงต้องพัฒนามิติด้านในของครูให้เป็นผู้ที่มีความตระหนักรู้ในตนเอง เท่าทันอคติ อารมณ์ ความรู้สึกของตน ไม่รีบตัดสินและมีสติรู้ตัวขณะอยู่กับเด็ก ดังที่ Jablon, Dombro, and Dichtelmiller (2007) ได้กล่าวว่า ครูมองเด็กผ่านโลกทัศน์ที่ตนเองสร้างขึ้นภายในใจ ซึ่งโลกทัศน์อาจเกิดขึ้นจากพื้นฐานทางด้านวัฒนธรรม พันธามณ์ ความสนใจ ความรู้สึก แม้กระทั่งความรู้ความเข้าใจในวิชาชีพ การตระหนักถึงอิทธิพลของสิ่งเหล่านี้และการรู้เท่าทันโลกภายในของตนเองจะช่วยให้ครูเห็นเด็กได้ตามจริง สอดคล้องกับศศิลักษณ์ ขยันกิจ (2557) ที่ชี้ว่า ครูเป็นเครื่องมือหลักในการเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเด็กปฐมวัย ดังนั้นจึงต้องพัฒนาตัวเองให้มีความสามารถเท่าทันอคติและการไม่รีบตัดสิน ครูที่มีการตระหนักรู้ในตนเอง รู้เท่าทันความคิด อารมณ์ ความรู้สึกของตนเอง และมีสติรู้ตัวขณะอยู่กับเด็ก จะมีความสามารถที่ดีในการตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำใดที่ส่งผลกระทบต่อเด็ก ดังนั้น ความสำเร็จในการพัฒนาครูให้มีความรู้และมีความสามารถในการปฏิบัติงานด้านการประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ จึงต้องเริ่มจากการพัฒนาให้ครูสามารถเท่าทันอารมณ์ความคิดของตนเอง รับรู้ และเข้าใจสิ่งที่เข้ามากระทบใจตนเอง ชะลอความคิด ไม่ตอบสนองต่อประสบการณ์ที่รับเข้ามาทันทีทันใดอย่างฉาบฉวย แต่สามารถนำข้อมูลที่ได้รับมาคิดไตร่ตรอง ใคร่ครวญพิจารณาอย่างรอบคอบ รวมถึงรับรู้และทันต่ออคติของตนเอง

การพัฒนามิติด้านในของครูให้เกิดการตระหนักรู้ต้องอาศัยการปฏิบัติบนฐานจิตตปัญญาศึกษา ซึ่งเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการตระหนักรู้ ผ่านการเรียนรู้ การสังเกต และการใคร่ครวญตนเองอย่างมีสติ ทำให้เท่าทันและเข้าใจมิติด้านในของตนเอง ซึ่งเกี่ยวข้องกับความคิด ความเชื่อ อารมณ์ ความรู้สึก ทัศนคติและมุมมองของบุคคลที่มีต่อชีวิตและโลก แนวคิดจิตตปัญญาศึกษานำมาซึ่งการพัฒนาคุณภาพด้านในของบุคคลและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับที่ลึกซึ้ง โดยตั้งอยู่บนฐานความเชื่อ 4 ประการ ได้แก่ 1) ความเชื่อมั่นและเคารพความเป็นมนุษย์ว่า ทุกคนมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี สามารถเรียนรู้และพัฒนาได้ 2) การยอมรับและเคารพในความแตกต่างของบุคคลอย่างแท้จริง 3) ความเชื่อในความเป็นองค์รวม 4) การเรียนรู้ที่แท้จริงเกิดขึ้นภายในตัวผู้เรียน สอนไม่ได้ (จุฬพล พูลภัทรชีวิน, 2553) ผลจากการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษานำมาซึ่งความสงบ มีสมาธิ มีสติตื่นรู้ รับรู้ธรรมชาติตามความเป็นจริง เกิดความรักและเมตตา คุณลักษณะนี้ส่งผลให้ครูมีความสามารถที่จะเห็นและเข้าใจเด็กตามธรรมชาติ

นอกจากนี้การที่ครูจะสามารถประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยได้นั้น ครูต้องมีความรู้ความเข้าใจและสามารถนำความรู้ลงสู่ทำงานด้านการประเมินพัฒนาการได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งครูในยุคนี้ถึงแม้ว่าจะมีโอกาสได้รับการพัฒนาผ่านการฝึกอบรม แต่พบว่า รูปแบบที่ใช้ในการพัฒนาครู

ประจำการแบบเดิมเป็นการอบรมระยะสั้นที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของครูน้อยมาก และมีจุดอ่อนหลายด้าน เช่น การฝึกอบรมไม่สอดคล้องกับความต้องการครู ครูไม่สามารถนำความรู้ลงสู่การปฏิบัติได้ เป็นต้น (Diaz-Maggioli, 2004) ดังนั้นกระบวนการฝึกอบบรมครูประจำการให้เกิดผลสำเร็จจำเป็นต้องช่วยให้ครูเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนรู้ลงสู่การปฏิบัติงานได้จริง รูปแบบหนึ่งที่สามารถนำไปใช้ได้ คือ การชี้แนะทางปัญญา การชี้แนะลักษณะนี้มุ่งเน้นพัฒนาความสามารถให้บุคคลเติบโตและพัฒนาจนเป็นผู้ที่สามารถกำกับการเรียนรู้ของตนเองได้ การชี้แนะทางปัญญาสามารถนำเข้ามาใช้เป็นขั้นตอนการฝึกอบรมที่ช่วยครูนำความรู้ความเข้าใจที่ได้รับจากการฝึกอบรมในห้องอบรมลงสู่ในสถานการณ์จริง โดยสอดแทรกเข้ากับชีวิตการทำงานประจำวันของครู การชี้แนะทางปัญญาสามารถช่วยครูวางแผนงาน กระตุ้นให้คิด สามารถวิพากษ์วิจารณ์และแก้ปัญหาทางาน รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดการช่วยเหลือกันและกันระหว่างครู ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้การเรียนรู้และการพัฒนาที่ขับเคลื่อนด้วยตัวครู (Costa & Garmston, 2002; Mink, Owen, & Mink, 1993; Sparks, 1990)

การพัฒนาครูปฐมวัยให้เป็นผู้ที่มีความสามารถในการประเมินจำเป็นต้องฝึกฝนให้ครูมีความสามารถในการรับรู้มิติด้านในของตนเอง รู้เท่าทันตนเองอย่างมีสติ เพื่อชะลอการตัดสินใจที่ทันใด โดยปราศจากอคติ ขณะเดียวกันต้องส่งเสริมให้ครูสามารถนำความรู้ความเข้าใจไปใช้ในการทำงานด้านการประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยได้จริง ผู้วิจัยได้พัฒนากระบวนการฝึกอบบรมฯ ขึ้น โดยนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญามาผสมผสานกัน เพื่อพัฒนาครูให้ทำงานด้านการประเมินเด็กปฐมวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเพื่อพัฒนามิติด้านใน ทำให้ครูเกิดการเรียนรู้ที่ระเบิดจากด้านใน นำไปสู่เกิดการตระหนักรู้ในตนเอง ที่ทำให้ครูเห็นรอบความคิด ความเชื่อ และอคติของตนเองตามความเป็นจริง จนนำไปสู่การปลดปล่อยกรอบเดิมที่ยึดติดไว้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในมุมมอง ความคิด ความเชื่อ รู้จักเข้าใจตนเองและผู้อื่นมากขึ้น รวมทั้งมองเห็นเด็กตามความเป็นจริงดังที่เด็กเป็น ในขณะเดียวกันใช้การชี้แนะทางปัญญาเพื่อพัฒนาครูในด้านการปฏิบัติงานด้านการประเมินเด็กปฐมวัย ที่กระตุ้นให้ครูเชื่อมโยงและประยุกต์ใช้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประเมินเด็กปฐมวัยลงสู่การทำงานจริงในห้องเรียน ช่วยให้ผู้มีกระบวนการทำงานด้านการประเมินเด็กปฐมวัยที่เป็นระบบ ที่ต้องอาศัยความสามารถในการวางแผนการประเมินเด็กปฐมวัย การจัดระบบข้อมูล การแปลผล และการนำผลการประเมินไปใช้ กระบวนการฝึกอบบรมฯ ที่พัฒนาขึ้นนี้ สอดคล้องการพัฒนาวิชาชีพครูในยุคปัจจุบันที่ต้องการให้เกิดการพัฒนาที่เป็นมากกว่าการฝึกอบรมให้ความรู้แก่ครู แต่มีเป้าหมายที่ให้ผู้ครูสามารถเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางการปฏิบัติงาน ซึ่งจะนำสู่การพัฒนาเด็กให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ (จุฬารัตน์ ธรรมประทีป และชนิพรรณ จาติเสถียร, 2560)

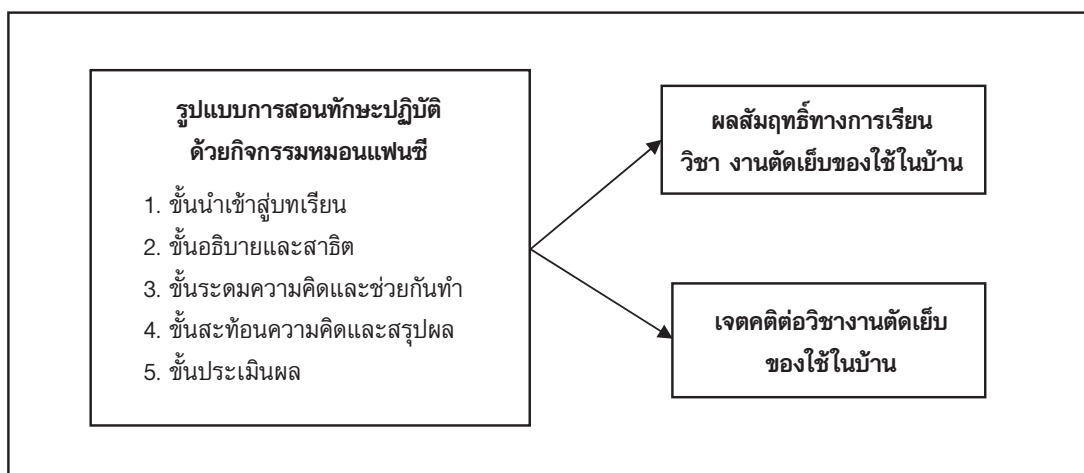
วัตถุประสงค์

การวิจัยและพัฒนาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างและพัฒนากระบวนการฝึกอบบรมครูประจำการด้านการประเมินเด็กปฐมวัยโดยใช้จิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญา

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการฝึกอบรมครูประจำการด้านการประเมินเด็กปฐมวัยโดยใช้จิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญา เป็นการวิจัยและพัฒนาที่ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพในการสร้างและพัฒนากระบวนการฝึกอบรมครูประจำการระดับปฐมวัยด้านการประเมินเด็กปฐมวัยโดยใช้จิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญา การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 3 ระยะ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน แต่ละขั้นตอนมีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการ ขั้นตอนนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 การพัฒนาตนเอง โดยผู้วิจัยเข้ารับการพัฒนาผ่านการฝึกอบรม เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดที่จะนำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ และส่วนที่ 2 การสร้างกรอบแนวคิด โดยศึกษาและทำความเข้าใจกับเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดของการวิจัย ดังแสดงในภาพ 1

ภาพ 1 กรอบแนวคิด

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาและวิจัยระยะที่ 1: การสร้างกระบวนการฝึกอบรมครูประจำการด้านการประเมินเด็กปฐมวัยโดยใช้จิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญา (D₁R₁) มีวัตถุประสงค์เพื่อตอบคำถามวิจัย คือ กระบวนการฝึกอบรมครูประจำการด้านการประเมินเด็กปฐมวัยโดยใช้จิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญามีพัฒนาขึ้น รวมทั้งเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินความสามารถในการประเมินเด็กปฐมวัยมีคุณภาพตามหลักการหรือไม่

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยนำกรอบแนวคิดของการวิจัยมาสร้างเป็นกระบวนการฝึกอบรมครูประจำการด้านการประเมินเด็กปฐมวัยโดยใช้จิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญา ฉบับดั้งเดิม และดำเนินการเพื่อศึกษาว่า กระบวนการฝึกอบรมฯ ฉบับดั้งเดิมมีคุณภาพตามหลักการหรือไม่ โดยสร้างแผนการดำเนินงานตามกรอบแนวคิดและกระบวนการที่พัฒนาขึ้น ตรวจสอบคุณภาพของกระบวนการฝึกอบรมฯ โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน การตรวจสอบใช้แบบประเมินความสอดคล้อง 2 ฉบับ ได้แก่

แบบประเมินความสอดคล้องของกระบวนการฝึกอบรมครูประจำการโดยใช้จิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญาเพื่อส่งเสริมความสามารถในการประเมินเด็กปฐมวัย และแบบประเมินความเหมาะสมของแผนการฝึกอบรมครูโดยใช้จิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญา โดยการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาใช้ดัชนี IOC (item objective congruence) ซึ่งการตรวจสอบพบว่า ความสอดคล้องของกระบวนการฝึกอบรมครูประจำการโดยใช้จิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญาเพื่อส่งเสริมความสามารถในการประเมินเด็กปฐมวัยพบว่า มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.6 - 1.0 จำนวน 18 ข้อ และได้ค่าต่ำกว่า 0.5 จำนวน 3 ข้อ และผลการพิจารณาความเหมาะสมของแผนการฝึกอบรมครูโดยใช้จิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญาเพื่อส่งเสริมความสามารถในการประเมินเด็กพบว่า มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.6 - 1.0 จำนวน 18 ข้อ และได้ค่าต่ำกว่า 0.5 จำนวน 3 ข้อ จากนั้นผู้วิจัยเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ และทำการปรับแก้ไขกระบวนการฝึกอบรมฯ

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาและวิจัยระยะที่ 2: การนำร่องการสร้างกระบวนการฝึกอบรมครูประจำการด้านการประเมินเด็กปฐมวัยโดยใช้จิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญา (D₂R₂) มีวัตถุประสงค์เพื่อตอบคำถามวิจัย คือ ผลการทดลองนำร่องกระบวนการฝึกอบรมครูประจำการด้านการประเมินเด็กปฐมวัยโดยใช้จิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญาเป็นอย่างไร และคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินความสามารถในการประเมินเด็กปฐมวัยเป็นอย่างไร

ในขั้นนี้เป็นการนำผลที่ได้จากข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรมฯ ตามการพิจารณาและการเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ และนำกระบวนการฝึกอบรมฯ (ปรับ 1) ทดลองนำร่อง มีรายละเอียด ดังนี้

กลุ่มเป้าหมาย

ผู้วิจัยคัดเลือกโรงเรียนทดลองนำร่อง โดยเลือกโรงเรียนไตรมิตรพัฒนา (นามสมมุติ) เป็นโรงเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ในเครืออัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับโรงเรียนที่ใช้เป็นสนามวิจัย และขอครูที่อาสาสมัครที่สนใจเข้าร่วมการวิจัยและมีคุณสมบัติใกล้เคียงกับครูเข้าร่วมการวิจัย คือ เป็นครูปฐมวัยที่มีวุฒิปริญญาตรีหรือสูงกว่าด้านการศึกษาปฐมวัย หรือเป็นครูที่ปฏิบัติงานและมีประสบการณ์สอนในโรงเรียนอนุบาลมากกว่า 1 ปี ได้ครูปฐมวัยเข้าร่วมการวิจัย จำนวน 9 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบประเมินความสามารถของครูประจำการในการประเมินเด็กปฐมวัย แนวคำถามเพื่อเก็บข้อมูลครูในประเด็นการปฏิบัติงานด้านการประเมินเด็กปฐมวัย และการตระหนักรู้ แนวคำถามเพื่อประเมินความพึงพอใจของกระบวนการฝึกอบรมฯ แบบบันทึกประจำวัน แบบบันทึกย่อ แบบบันทึกการชี้แนะ

การดำเนินการวิจัย

การทดลองใช้กระบวนการฝึกอบรมฯ ออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ การเก็บข้อมูลก่อนการทดลอง การดำเนินการทดลอง และการเก็บข้อมูลหลังการทดลอง มีรายละเอียด ดังนี้

1. การเก็บข้อมูลก่อนการทดลอง ใช้ระยะเวลา 2 สัปดาห์ โดยใช้ในการสัมภาษณ์ การศึกษาเอกสารโรงเรียนและเอกสารส่วนตัวของครูที่เกี่ยวข้องกับการประเมินเด็กปฐมวัย และนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์ความสามารถของครูในการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยก่อนเริ่มกระบวนการฝึกอบรมฯ

2. การดำเนินการทดลอง นำกระบวนการฝึกอบรมครูประจำการด้านการประเมินเด็กปฐมวัย โดยใช้จิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญาไปทดลองนำร่องใช้กับครูจำนวน 9 คน เป็นเวลา 8 สัปดาห์ เพื่อศึกษาความเหมาะสมของขั้นตอนกระบวนการฝึกอบรมฯ กิจกรรม ระยะเวลา และวิธีการเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยทำการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยสังเกตและบันทึกคำพูดและพฤติกรรมครูในขณะที่เข้าร่วมกระบวนการฝึกอบรมฯ ในห้องฝึกอบรม และระหว่างการทำกิจกรรมชี้แนะ

3. การเก็บข้อมูลหลังการทดลอง ใช้ระยะเวลา 3 สัปดาห์ โดยผู้วิจัยสัมภาษณ์ครูโดยใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์รายบุคคล ในลักษณะการสนทนอย่างเป็นกันเอง ในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย มีการนัดหมายล่วงหน้า ใช้ระยะเวลาในการสัมภาษณ์ประมาณคนละ 1 ชั่วโมง รวมทั้งตรวจเอกสารโรงเรียนและเอกสารส่วนตัวของครูที่เกี่ยวข้องกับการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย ศึกษาแบบบันทึกประจำวัน แบบบันทึกย่อ และแบบบันทึกการชี้แนะ รวมทั้งตรวจผลงานและบันทึกข้อมูลจากบันทึกการเรียนรู้ที่มอบหมาย ให้ครูบันทึกการเรียนรู้ของตนเองระหว่างกระบวนการฝึกอบรมฯ รวมถึงไปงานและผลงานศิลปะ

การตรวจสอบคุณภาพข้อมูล วิเคราะห์ สรุปและนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยตรวจสอบคุณภาพข้อมูลก่อนนำข้อมูลไปวิเคราะห์โดยใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแตกต่างกัน ได้แก่ การสังเกต การศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ และการสัมภาษณ์ รวมถึงใช้แหล่งบุคคลที่แตกต่างกัน ได้แก่ ครูผู้เข้าร่วมการวิจัย หัวหน้างานอนุบาล และผู้วิจัยและการตรวจสอบจากเพื่อนผู้วิจัยที่มีประสบการณ์ด้านการพัฒนาครูปฐมวัยและการใช้กระบวนการจิตตปัญญาศึกษา โดยให้เพื่อนผู้วิจัยร่วมสังเกตอย่างมีส่วนร่วมกระบวนการฝึกอบรมฯ และแลกเปลี่ยนประเด็นที่สังเกตพบจากการใช้กระบวนการฝึกอบรมฯ ร่วมกับผู้วิจัย จากนั้นวิเคราะห์ผลการใช้กระบวนการฝึกอบรมฯ และปัญหาและอุปสรรค โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาตามแนวคิดการวิเคราะห์แบบอุปนัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยและนำเสนอข้อมูลที่รวบรวมได้รูปแบบของความเรียง โดยแบ่งเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ การใช้กระบวนการฝึกอบรมฯ มีการปรับขั้นตอนกระบวนการฝึกอบรมฯ และรายละเอียดของกิจกรรม และศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการ

ขั้นตอนที่ 4 การพัฒนาและวิจัยระยะที่ 3: การทดลองใช้กระบวนการฝึกอบรมครูประจำการด้านการประเมินเด็กปฐมวัยโดยใช้จิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญา (D₃R₃) มีวัตถุประสงค์เพื่อตอบคำถามวิจัย คือ ผลการทดลองใช้กระบวนการฝึกอบรมครูประจำการด้านการประเมินเด็กปฐมวัยโดยใช้จิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญาเป็นอย่างไร มีปัญหาและอุปสรรคอะไร และสามารถพัฒนาความสามารถของครูในการประเมินเด็กปฐมวัยได้หรือไม่ อย่างไร

ขั้นนี้เป็นการนำข้อสรุปที่ได้จากการทดลองนำร่องมาใช้ในการปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรมครู โดยปรับขั้นตอนกระบวนการฝึกอบรมฯ และรายละเอียดของกิจกรรม และนำกระบวนการฝึกอบรมฯ (ปรับ 2) ไปทดลองใช้ มีรายละเอียด ดังนี้

กลุ่มเป้าหมาย

ผู้วิจัยคัดเลือกโรงเรียนทดลองตามเกณฑ์คัดเลือกที่กำหนดขึ้น คือ เป็นโรงเรียนขนาดกลางที่มีการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัย และมีการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ผู้บริหารโรงเรียนและผู้บริหารงานอนุบาลให้การสนับสนุนในการเข้าร่วมการวิจัยและความร่วมมือในการพัฒนาครูปฐมวัย และได้ครูเข้าร่วมการวิจัยได้จำนวน 8 คน ซึ่งมีคุณสมบัติ คือ เป็นครูปฐมวัยที่มีวุฒิปริญญาตรีหรือสูงกว่าด้านการศึกษาปฐมวัย หรือหากไม่มีวุฒิปริญญาตรีทางด้านการศึกษาศึกษาปฐมวัย ต้องมีวุฒิการศึกษาที่เกี่ยวข้องหรือมีประสบการณ์การสอนในโรงเรียนอนุบาลไม่น้อยกว่า 3 ปี และเคยได้เข้ารับการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปฐมวัย ที่ปฏิบัติงานและมีประสบการณ์สอนในโรงเรียนอนุบาลอย่างน้อย 1 ปีการศึกษา และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างน้อยร้อยละ 80 ของกิจกรรมทั้งกระบวนการ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบประเมินความสามารถของครูประจำการในการประเมินเด็กปฐมวัยแนวคำถามเพื่อเก็บข้อมูลครูในประเด็นการปฏิบัติงานด้านการประเมินเด็กปฐมวัยและการตระหนักรู้ แนวคำถามเพื่อประเมินความพึงพอใจของกระบวนการฝึกอบรมฯ แบบบันทึกประจำวัน แบบบันทึกย่อ แบบบันทึกการชี้แนะ แบบบันทึกสำหรับการชี้แนะ: การตั้งเป้าหมาย

การดำเนินการวิจัย

การทดลองใช้กระบวนการฝึกอบรมฯ ออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ การเก็บข้อมูลก่อนการทดลอง การดำเนินการทดลอง และการเก็บข้อมูลหลังการทดลอง มีรายละเอียด ดังนี้

1. การเก็บข้อมูลก่อนการทดลอง ใช้ระยะเวลา 3 สัปดาห์ โดยเริ่มจากการสร้างความคุ้นเคยกับครูเข้าร่วมการวิจัย การเปิดเผยฐานะผู้วิจัย การสร้างความเชื่อมั่นในการพิทักษ์สิทธิ์ของผู้เข้าร่วมการวิจัย และการขออนุญาตการศึกษาเอกสารต่าง ๆ จากนั้นดำเนินการสัมภาษณ์ รวมทั้งศึกษาเอกสารโรงเรียนและเอกสารส่วนตัวของครูที่เกี่ยวข้องกับการประเมินเด็กปฐมวัย และนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์ความสามารถของครูในการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยก่อนเริ่มกระบวนการฝึกอบรมฯ โดยใช้แบบประเมินความสามารถของครูประจำการในการประเมินเด็กปฐมวัย

2. การดำเนินการทดลอง นำกระบวนการฝึกอบรมครูประจำการด้านการประเมินเด็กปฐมวัย โดยใช้จิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญาไปทดลองใช้กับครูจำนวน 8 คน เป็นเวลา 8 เดือน โดยดำเนินการในลักษณะของการทำไปปรับปรุงไป คือ ใช้แผนการจัดกระบวนการฝึกอบรมฯ ที่วางไว้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ แต่ในขณะเดียวกันเก็บข้อมูลส่วนลักษณะการดำเนินกระบวนการฝึกอบรมฯ และการเปลี่ยนแปลงของครูไปพร้อมกัน รวมถึงศึกษาแบบบันทึกประจำวัน ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลจากแบบบันทึกประจำวันที่ผู้วิจัยใช้เพื่อบันทึกเหตุการณ์ ข้อสังเกต ความคิดความรู้สึกของผู้วิจัย

ตลอดการดำเนินการวิจัย เพื่อปรับลักษณะการดำเนินกระบวนการฝึกอบรมฯ ให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของครูเข้าร่วม และทำการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยสังเกตและบันทึกคำพูดและพฤติกรรมครูในขณะที่เข้าร่วมกระบวนการฝึกอบรมฯ ในห้องฝึกอบรม และระหว่างการดำเนินการชี้แนะ

3. การเก็บข้อมูลหลังการทดลอง ใช้ระยะเวลา 3 สัปดาห์ โดยผู้วิจัยสัมภาษณ์ครูโดยใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์รายบุคคล ในลักษณะการสนทนอย่างเป็นกันเอง ในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย มีการนัดหมายล่วงหน้า ใช้ระยะเวลาในการสัมภาษณ์ประมาณคนละ 1 ชั่วโมง รวมทั้งตรวจเอกสารโรงเรียนและเอกสารส่วนตัวของครูที่เกี่ยวข้องกับการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย ศึกษาแบบบันทึกประจำวัน แบบบันทึกย่อ แบบบันทึกการชี้แนะ แบบบันทึกสำหรับการชี้แนะ: การตั้งเป้าหมาย รวมทั้งตรวจผลงานและบันทึกข้อมูล จากบันทึกการเรียนรู้ที่มอบหมาย ให้ครูบันทึกการเรียนรู้ของตนเองระหว่างกระบวนการฝึกอบรมฯ รวมถึงใบงานและผลงานศิลปะ

การตรวจสอบคุณภาพข้อมูล วิเคราะห์ สรุปและนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลเป็นระยะเวลานาน (prolonged involvement) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ถูกต้อง และมีคุณภาพ ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า เป็นการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลจากแหล่งของข้อมูลที่แตกต่างกัน คือ แหล่งบุคคลแตกต่างกัน โดยใช้ข้อมูลจากครูเข้าร่วมการวิจัย ผู้ช่วยผู้บริหารแผนกปฐมวัย และผู้วิจัย รวมถึงใช้วิธีการเก็บข้อมูลแตกต่างกัน โดยใช้การสังเกต การสัมภาษณ์ และการศึกษาเอกสารต่าง ๆ รวมทั้งการตรวจสอบโดยให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการเป็นผู้ตรวจสอบ (member check) ผู้วิจัยให้ผู้เข้าร่วมการวิจัยตรวจสอบข้อมูลขณะเก็บข้อมูล ด้วยการถามซ้ำ การทวนคำถาม และมีการตรวจสอบภายหลัง จากนั้นผู้วิจัยจัดระเบียบข้อมูลทางกายภาพ และจัดระเบียบเนื้อหาข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ด้วยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

การสรุปผลการใช้กระบวนการฝึกอบรมครูประจำการด้านการประเมินเด็กปฐมวัยโดยใช้จิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญา โดยพิจารณาข้อมูลที่ได้จากการทดลองใช้ในขั้นที่ 4 สรุปได้ว่า มีการปรับปรุงขั้นตอนที่ 5 การชี้แนะ โดยเพิ่มการใช้ระยะเวลามากขึ้นในช่วงแรกของการชี้แนะ พร้อมทั้งปรับระยะเวลาในการชี้แนะให้สอดคล้องกับตัวครูรวมทั้งมีการปรับรายละเอียดของกิจกรรมบางกิจกรรม และปรับระยะเวลาของกิจกรรมในบางขั้นตอนให้กระชับขึ้น

ขั้นตอนที่ 5 การนำเสนอกระบวนการฝึกอบรมครูประจำการด้านการประเมินเด็กปฐมวัยโดยใช้จิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญา ฉบับสมบูรณ์ ได้กระบวนการฝึกอบรมครูประจำการด้านการประเมินเด็กปฐมวัยโดยใช้จิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญา ฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

ผลการพัฒนากระบวนการฝึกอบรมครูประจำการด้านการประเมินเด็กปฐมวัยโดยใช้จิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญา พบว่า

1. กระบวนการฝึกอบบรมครูฯ เป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับมิติด้านในหรือด้านจิตใจของครู โดยสร้างให้เกิดการตระหนักรู้ และสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงานผ่านการชี้แนะ ใช้เวลาทั้งสิ้น 30 สัปดาห์ ประกอบด้วย 10 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) ความสำคัญของกระบวนการฝึกอบบรมฯ (2) ความเชื่อพื้นฐานของกระบวนการฝึกอบบรมฯ (3) วัตถุประสงค์ของกระบวนการฝึกอบบรมฯ (4) หลักการของกระบวนการฝึกอบบรมฯ (5) กลยุทธ์ที่ใช้ในการจัดกระบวนการฝึกอบบรมฯ (6) เนื้อหาการเรียนรู้ในกระบวนการฝึกอบบรมฯ (7) ขั้นตอนของกระบวนการฝึกอบบรมฯ (8) กิจกรรมของกระบวนการฝึกอบบรมฯ (9) ระยะเวลาของกระบวนการฝึกอบบรมฯ และ (10) การประเมินผลของกระบวนการฝึกอบบรมฯ มีรายละเอียดโดยสังเขป ดังนี้

(1) ความสำคัญของกระบวนการฝึกอบบรมฯ กระบวนการฝึกอบบรมครูประจำการด้านการประเมินเด็กปฐมวัยโดยใช้จิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญาเป็นแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาครู เป็นพัฒนาที่ผสมผสานระหว่างการพัฒนาจิตใจ สติปัญญา และการลงมือปฏิบัติที่นำไปสู่ความสามารถในการปฏิบัติงานด้านการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย และการตระหนักรู้ในตนเอง ซึ่งความสามารถทั้งสองด้านนี้เป็นหัวใจสำคัญของครูที่มีความสามารถในการประเมินเด็กปฐมวัย

(2) ความเชื่อพื้นฐานของกระบวนการฝึกอบบรมฯ กระบวนการฝึกอบบรมฯ นี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนล้วนมีศักดิ์ศรี มีความเป็นมนุษย์ แต่ละคนมีเอกลักษณ์และความเฉพาะตัวที่ทำให้แตกต่างอย่างผู้อื่น แต่ทุกคนมีศักยภาพที่จะเติบโต และพัฒนาผ่านการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผ่านการทำงานกับมิติด้านในของตนเอง ที่อาศัยการห้อยแขวน การฝึกสติ และการตระหนักรู้อย่างจริงจังต่อเนื่อง ประกอบกับการเรียนรู้ที่ผ่านประสบการณ์ตรง โดยการเรียนรู้ตั้งอยู่บนกระบวนทัศน์องค์รวมที่เชื่อในความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ของทุกสิ่ง มีความเชื่อมโยงระหว่างมิติด้านในและมิติด้านนอก ไม่แยกส่วนจากกัน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลเป็นผลจากการบ่มเพาะประสบการณ์ ผ่านการใคร่ครวญด้วยสติอย่างต่อเนื่อง

(3) วัตถุประสงค์ของกระบวนการฝึกอบบรมฯ เพื่อพัฒนาความสามารถในการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยของครูประจำการ 2 ด้าน ได้แก่ การปฏิบัติงานและการตระหนักรู้

(4) หลักการของกระบวนการฝึกอบบรมฯ กระบวนการฝึกอบบรมฯ ตั้งอยู่บนหลักการ 6 ข้อ ดังนี้

4.1) การจัดการเรียนรู้ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการสร้างบรรยากาศที่เปิดกว้าง เป็นกัลยาณมิตร ยอมรับความแตกต่าง และมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เพราะการเรียนรู้ต้องอาศัยการมีชุมชนสังฆะและกัลยาณมิตรที่จะคอยสร้างการเรียนรู้ไปด้วยกัน

4.2) การจัดการเรียนรู้ต้องตอบสนองต่อความถนัด ความชอบ และวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของผู้เรียนแต่ละคน

4.3) การจัดการเรียนรู้ต้องจัดให้ครูเกิดการเรียนรู้อย่างสมดุลผ่าน 3 ฐานการเรียนรู้ ได้แก่ ฐานกาย ฐานใจ และฐานหัว

4.4) การจัดการเรียนรู้ต้องต่อเนื่องและเชื่อมโยงประสบการณ์ต่าง ๆ กับวิถีชีวิต และบริบทการทำงานจริงของผู้เรียน ผ่านการให้ความสนับสนุนของกระบวนการที่มีหน้าที่สร้างสถานการณ์และบรรยากาศการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น รวมถึงการเป็นเพื่อนร่วมเส้นทางการเรียนรู้

4.5) การจัดการเรียนรู้ต้องเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนได้ทำงานกับมิติด้านในและใคร่ครวญ ต่อประสบการณ์การเรียนรู้นั้น ๆ โดยคำว่ามิติด้านในครอบคลุมถึงทั้งการเจริญสติ การสะท้อนเท่าทัน ความรู้สึกนึกคิด กรอบความเชื่อ และการคิดเชิงวิพากษ์ ที่คิดบนฐานของการมีหลากหลายมุมมอง

4.6) การจัดการเรียนรู้ตั้งอยู่บนฐานของการมีประสบการณ์ตรง โดยเฉพาะ ประสบการณ์เกี่ยวกับปรากฏการณ์ของมิติด้านในของตนเอง

(5) กลยุทธ์ที่ใช้ในการจัดกระบวนการฝึกอบรมฯ กระบวนการฝึกอบรมครูประจำการด้านการประเมินเด็กปฐมวัยโดยใช้จิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญาประกอบด้วยกลยุทธ์สำคัญในการดำเนินกระบวนการฝึกอบรมทั้งสิ้น 6 กลยุทธ์ คือ การกระชับความสัมพันธ์กลุ่ม การปลูกพลังบวก การเสริมพลังใจ การสร้างประสบการณ์ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์ การตั้งคำถามกระตุ้นความคิด และการให้ข้อมูลย้อนกลับ (feedback)

(6) เนื้อหาการเรียนรู้ในกระบวนการฝึกอบรมฯ กระบวนการฝึกอบรมครูประจำการด้านการประเมินเด็กปฐมวัยแบ่งเนื้อหาเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) การเข้าใจในตนเอง และ 2) การประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย โดยเน้นให้ครูเข้าใจตนเองในฐานะเครื่องมือสำคัญที่มีบทบาทในการประเมินพัฒนาการเด็ก และมีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ วิธีการ และกระบวนการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

(7) ขั้นตอนของกระบวนการฝึกอบรมฯ กระบวนการฝึกอบรมครูประจำการด้านการประเมินเด็กปฐมวัยโดยใช้จิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 การเรียนรู้ร่วมกันในห้องฝึกอบรม จำนวน 16 ครั้ง รวมเวลา 30 สัปดาห์ และส่วนที่ 2 การฝึกปฏิบัติรายบุคคลในห้องเรียน ซึ่งเป็นการให้การชี้แนะ รวมเวลา 14 สัปดาห์ แบ่งออกเป็น 6 ขั้นตอนใหญ่ ได้แก่ 1) การสร้างชุมชนการเรียนรู้ 2) การไตร่ตรองปัญหา 3) การฝึกการรู้เท่าทันตนเอง 4) การเพิ่มพูนความเข้าใจ 5) การชี้แนะ และ 6) การทบทวนไตร่ตรอง ใช้เวลาในการฝึกอบรมทั้งสิ้น 30 สัปดาห์ โดยจัดการฝึกอบรมสัปดาห์เว้นสัปดาห์

(8) กิจกรรมของกระบวนการฝึกอบรมฯ การดำเนินกระบวนการฝึกอบรมด้านการประเมินเด็กปฐมวัยแบ่งกิจกรรมออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การเรียนรู้ร่วมกันในห้องฝึกอบรม และการฝึกปฏิบัติรายบุคคลในห้องเรียน

(9) ระยะเวลาของกระบวนการฝึกอบรมฯ กระบวนการฝึกการอบรมครูประจำการด้านการประเมินเด็กปฐมวัยโดยใช้จิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญา ฉบับสมบูรณ์ เป็นการฝึกอบรมที่ใช้เวลาในการเรียนรู้ร่วมกันในห้องฝึกอบรมทั้งหมด 16 ครั้ง รวมใช้เวลาทั้งสิ้น 30 สัปดาห์ รวมระยะเวลาที่ใช้ในห้องฝึกอบรม 68 ชั่วโมง 30 นาที โดยการฝึกอบรมจะจัดขึ้นสัปดาห์เว้นสัปดาห์ ในสัปดาห์ที่ไม่มีการฝึกอบรม มีการมอบหมายงานให้ครูฝึกปฏิบัติและนำผลมาแลกเปลี่ยนแบ่งปันในสัปดาห์ที่มีการฝึกอบรม

(10) การประเมินผลของกระบวนการฝึกอบรมฯ การประเมินผลของกระบวนการฝึกอบรมครูประจำการด้านการประเมินเด็กปฐมวัยโดยใช้จิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญาจัดทำโดยใช้การประเมินประสิทธิผลกระบวนการฝึกอบรมฯ เป็นการประเมินผลโดยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากครู มาวิเคราะห์กับพฤติกรรมตัวบ่งชี้ความสามารถในการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย ให้คะแนนและแปลผลเป็นระดับความสามารถของครูในการประเมินพัฒนาการ ซึ่งพบว่า ครูจำนวน 7 คน จาก 8 คนมีระดับความสามารถในการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยสูงขึ้น

2. การประเมินประสิทธิภาพของกระบวนการฝึกอบรมฯ เป็นการประเมินความพึงพอใจของครูที่มีต่อกระบวนการฝึกอบรมฯ ซึ่งพบว่า ครูจำนวนทั้ง 8 คน มีความพึงพอใจในกระบวนการฝึกอบรมฯ ในภาพรวม โดยครูทุกคนมีความพึงพอใจต่อกระบวนการฝึกอบรมฯ ที่มีทั้งการฝึกอบรมในห้องฝึกอบรมและการชี้แนะ

อภิปรายผล

การอภิปรายเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการฝึกอบรมครูประจำการด้านการประเมินเด็กปฐมวัยโดยใช้จิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญา มีประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. กระบวนการฝึกอบรมฯ เป็นการเปลี่ยนแปลงจากมิติด้านในหรือด้านจิตใจไปสู่มิติด้านนอก

กระบวนการฝึกอบรมครูประจำการเพื่อส่งเสริมความสามารถในการประเมินเด็กปฐมวัยเป็นกระบวนการฝึกอบรมที่พัฒนาครูจากมิติด้านในหรือด้านจิตใจไปสู่มิติด้านนอก เป็นการเปลี่ยนแปลงจากภายในสู่ภายนอก (inside-out) กล่าวคือ ปรับเปลี่ยนหัวใจครูเพื่อนำไปสู่การพัฒนางาน กระบวนการฝึกอบรมนี้พัฒนาขึ้นมาจากแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและการชี้แนะทางปัญญา โดยแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเป็นการศึกษาที่เน้นการพัฒนาด้านใน ที่ให้ความสำคัญกับต่อการพัฒนาความตระหนักรู้ในการเรียนรู้ การรู้เท่าทันโลกด้านใน ซึ่งหมายถึงอารมณ์ ความคิด ความเชื่อ และมุมมองต่อชีวิตและโลก ผ่านการเรียนรู้อย่างใคร่ครวญที่เป็นการสังเกตอย่างมีสติต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในตนเองเมื่อเผชิญกับผู้อื่นและโลกรอบตัว การเรียนรู้ในลักษณะนี้ก่อให้เกิดการรู้ถึงคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ โดยปราศจากอคติ เกิดความรักความเมตตา มีจิตสำนึกต่อส่วนร่วม และสามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างสมดุล การเรียนรู้ตามแนวคิดนี้เป็นการพัฒนาตนเองให้รู้และเข้าใจถึงความจริง ความดี ความงาม และทำควบคู่ไปกับการลงมือปฏิบัติ เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมและโลก ซึ่งความสัมพันธ์นี้ทำให้ปัจเจกเกิดการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงตนเอง (วิจิตร ชวนิช, 2550; ธนา นิลชัยโกวิท, 2551; ชลลดา ทองทวี, จิรัฐกาล พงศ์ภคเธียร, สรยุทธ รัตพจนารณ, วีระพล เต็มอุทม, และ พงษธร ตันติฤทธิศักดิ์, 2552; จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2553) การพัฒนาจิตใจด้านในของครูให้เห็นและเข้าใจตนเอง เท่าทันอารมณ์และอคติของตนเอง ทำให้ครูคลายความคิด ความรู้สึก รวมถึงอคติของตนเองที่อาจบดบังครูให้เห็นเด็กตามความเป็นจริง เปิดใจครูให้เข้าใจและรับรู้ถึงตัวเด็กได้ตรงกับความเป็นจริง นำไปสู่การประเมินเด็กได้อย่างเที่ยงตรงและเป็นไปตามสภาพจริง และด้วยการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยต้องอาศัยทั้งความรู้ ความเข้าใจ ทักษะต่าง ๆ รวมถึงระบบการทำงานที่เป็นขั้นตอน ซึ่งองค์ความรู้ หรือ

ทักษะในบางเรื่องนั้นยังเป็นเรื่องใหม่และท้าทายสำหรับครู ดังนั้นกระบวนการฝึกอบรมฯ จึงจำเป็นต้องมีการชี้แนะ เพื่อช่วยนำพาครูจาก “การคิดจะทำ” ไปสู่ “การลงมือทำ”

เมื่อนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาใช้ผสมผสานกับการชี้แนะจึงได้เป็นแนวทางในการพัฒนาครูให้เป็นผู้ที่มีความสามารถในการประเมินเด็กปฐมวัย โดยพัฒนาจากคุณภาพด้านในของครูไปสู่คุณภาพด้านนอก ทำให้เกิดการพัฒนาทั้ง 3 มิติ คือ ใจ ความคิด และกาย กล่าวคือ ครูมีใจที่เป็นกลางมากขึ้น ลดอคติของตนเอง มีใจมุ่งมั่นในการทำงานและพัฒนาตนเอง ตระหนักถึงการประเมินเด็กปฐมวัยอย่างเป็นธรรมมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้ครูมีความตั้งใจที่จะพัฒนาตนเองให้มีความสามารถในการทำงานด้านการประเมินเด็กปฐมวัย ดังจะเห็นได้จาก ก่อนกระบวนการฝึกอบรมฯ ครูไม่รับรู้ข้อบกพร่องในการปฏิบัติงานด้านการประเมินเด็กของตนเอง ไม่มีการวางแผนการประเมิน การสังเกตเด็กใช้การสังเกตแบบรวม ไม่มีการจดบันทึกข้อมูล แต่หลังจากกระบวนการฝึกอบรมฯ พบว่า ครูยอมรับจุดบกพร่องในการปฏิบัติงานด้านการประเมินมากขึ้น มีเป้าหมายในการทำงาน และอยากที่จะพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น รวมทั้งแสดงให้เห็นการทำงานด้านการประเมินที่เป็นระบบมากขึ้น เริ่มมีการพูดคุยกัน แลกเปลี่ยน และวางแผนการประเมินเด็กร่วมกัน มีการสร้างเครื่องมือเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การสังเกตและบันทึกพฤติกรรมเด็กเป็นรายบุคคล

การเปลี่ยนแปลงของครูดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการฝึกอบรมฯ จำเป็นต้องพัฒนามิติด้านในของครูควบคู่ไปกับการให้ความรู้ทางด้านการประเมินเด็กปฐมวัย และการให้การชี้แนะครู เพื่อให้การสนับสนุนครู สอดคล้องกับที่ บุษบง ตันติวงศ์ และศศิลักษณ์ ชัยนิจ (2552) กล่าวว่า ครูที่จะประเมินเด็กเพื่อสนับสนุนพัฒนาการและการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม ครูต้องสามารถประเมินเด็กได้ตามสภาพจริงและประเมินโดยปราศจากอคติ โดยอาศัยการมี “ตานอก” ซึ่งคือ ความรู้ความเข้าใจในการประเมินพัฒนาการเด็ก สามารถทำงานเป็นขั้นตอน เป็นระบบได้ และในขณะเดียวกันต้องมีการฝึกฝน “ตาใน” ที่เป็นการฝึกให้รู้เท่าทันอคติ สามารถมองเห็นเด็กแต่ละคนตามความเป็นจริง ที่ไม่เจือปนอคติภายในใจของครู รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาเด็กอย่างใคร่ครวญ เพื่อปรับเปลี่ยนมุมมองและการปฏิบัติของครู การศึกษาปฐมวัยของหุทัย อนุสสรราชกิจ (2549) ที่ได้สรุปว่า การจะเปลี่ยนการปฏิบัติของครูต้องเริ่มจากการมองเห็นตนเอง รับรู้เห็นอารมณ์ การกระทำของตน ผ่านการมองเด็ก สิ่งที่ทำให้ครูตระหนักถึงสิ่งที่เห็นเหล่านี้ กรอบที่เคยยึดอยู่ก็คลายลง ลดการยึดมั่นถือมั่น ลดความเป็นตัวตน มุมมองและการปฏิบัติที่มีต่อเด็กก็เปลี่ยนไปจากเดิม

2. การชี้แนะรายบุคคลที่มีประสิทธิภาพควรตอบสนองต่อลักษณะธรรมชาติของครู

การชี้แนะรายบุคคลเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยกระตุ้นให้ครูนำสิ่งที่เรียนรู้ลงสู่การปฏิบัติงาน เนื่องจากความรู้และทักษะบางอย่างด้านการประเมินเด็กปฐมวัยที่ครูได้เรียนรู้ในห้องฝึกอบรมเป็นเรื่องที่ใหม่สำหรับครู เช่น การสังเกตพฤติกรรมเด็กอย่างใคร่ครวญ การนำข้อมูลมาตีความ เป็นต้น ครูจึงขาดความมั่นใจและความเชื่อมั่นในการนำความรู้นั้น ๆ ลงสู่ห้องเรียน รวมถึงครูคุ้นชินกับบริบทการทำงานที่เป็นการทำงานตามคำสั่ง การริเริ่มงานด้วยตนเองและการนำความรู้ใหม่ไปใช้เป็น

เรื่องที่ใหม่สำหรับครู เป็นพื้นที่เสี่ยง ที่ครูไม่คุ้นชิน ไม่มั่นใจ ต้องอาศัยความกล้าหาญในการกระทำ และการเปลี่ยนแปลง แต่ด้วยการชี้แนะที่เป็นการทำงานระหว่างสองคนภายใต้บรรยากาศของความ เป็นมิตร ที่เพิ่มพูนความเชื่อมั่นและความมั่นใจว่า ครูมิได้เดินอยู่บนพื้นที่เสี่ยงเพียงลำพัง แต่มีเพื่อน ร่วมคิดที่ครูไว้วางใจ ที่คอยโอบอุ้ม ให้กำลังใจ ให้ความช่วยเหลือและคำปรึกษา ที่คอยเกื้อหนุนและนำพา ครูไปขับเคลื่อนไปข้างหน้า สอดคล้องกับหลักการการชี้แนะทางปัญญาของ Costa and Garmston (2002) และ Uzat (1998) ที่ให้ความสำคัญกับบทบาทผู้ชี้แนะในฐานะผู้ให้การสนับสนุน ที่ไม่ใช่เพียงกระตุ้นให้ ครูคิด แต่เปรียบเสมือนเพื่อนที่คอยช่วยเหลือดูแล ที่เข้าใจและยอมรับตนเองของผู้ที่ได้รับการชี้แนะ รับรู้และเข้าใจถึงสภาพการทำงาน ปัญหาต่าง ๆ ที่ผู้ได้รับการชี้แนะเผชิญ คอยให้ทั้งแรงกระตุ้นและ กำลังใจ และส่งเสริมให้ครูเป็นผู้คิดและพัฒนางานด้วยตนเอง นอกจากนี้ด้วยลักษณะการชี้แนะ ออกแบบให้สอดคล้องกับลักษณะและธรรมชาติของครูแต่ละคนทำให้ตอบสนองต่อความต้องการของครู ได้อย่างแท้จริง

3. กระบวนการฝึกอบรมฯ ปรับเปลี่ยนเวลาตามข้อจำกัดของครู

กระบวนการฝึกอบรมฯ มีการกำหนดระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมในแต่ละขั้นตอน ให้เหมาะสมกับสภาพและบริบทการทำงานของครูที่เข้าร่วมการวิจัย รวมถึงกำหนดระยะเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมที่ชัดเจนและแน่นอน ในขณะที่เดียวกันมีความยืดหยุ่นในเรื่องเวลา ทำให้ครูรู้สึกดีต่อการฝึกอบรมฯ ไม่รู้สึกว่า เป็นการงานที่เพิ่มขึ้น และไม่ไปเบียดเบียนเวลาทำงานหรือเวลาส่วนตัวมากเกินไป ที่จะทำให้ครูรู้สึกอึดอัดและไม่อยากเข้าร่วมกิจกรรม ดังนั้นการจัดกระบวนการฝึกอบรมฯ จำเป็นต้อง คำนึงถึงความยืดหยุ่นในเรื่องของระยะเวลา รวมถึงจัดสรรเวลาให้ครูได้มีโอกาสดำเนินการและ ใคร่ครวญประสบการณ์ที่เกิดขึ้นด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภาษิต ประมวลศิลป์ชัย (2548) ที่ เสนอว่า กระบวนการฝึกอบรมฯ ควรมีความยืดหยุ่นและการประคับประคอง ควบคู่ไปการเร่งรัดอย่าง มีจังหวะและเป้าหมาย เพราะธรรมชาติการปฏิบัติงานของครู มักมีงานหรือกิจกรรมอื่นแทรกเข้ามา อย่างกะทันหัน การใช้ความยืดหยุ่นและการประคับประคองควบคู่ไปกับการเร่งรัดที่เหมาะสมช่วย สร้างความสมดุลในตัวครู ระหว่างความต้องการที่จะพัฒนาในตนเองกับความรู้สึกเหนื่อยล้ากับงาน

4. ลักษณะกิจกรรมการเรียนรู้ตอบสนองต่อความแตกต่างของบุคลิกลักษณะและพื้นฐาน เดิมของครู

กระบวนการฝึกอบรมฯ ออกแบบให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เน้นประสบการณ์ ตรง และมีความสมดุลทั้ง 3 ฐานการเรียนรู้ คือ ฐานกาย ฐานใจ และฐานหัว การจัดกิจกรรมที่ หลากหลายเป็นการตอบสนองต่อลักษณะนิสัยพื้นฐานของผู้เรียนที่แตกต่างกัน เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลง ของครูแต่ละคน เช่น ครูบางคนเป็นคนร่าเริง ชอบพูดคุย กิจกรรมที่ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือ กิจกรรมการฝึกสติที่ครูต้องกลับมาใช้เวลาอยู่กับตนเอง ในขณะที่ครูบางคนให้ความสำคัญกับการสร้าง สัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งกิจกรรมที่ช่วยให้ครูเหล่านี้เกิดการเปลี่ยนแปลงจะเป็นกิจกรรมสุนทรียสถานที่ครูได้ มีโอกาสรับฟังผู้อื่นและแลกเปลี่ยนความคิดความรู้สึก ผลที่เกิดขึ้นนี้สอดคล้องกับ Taylor (1998) และ สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2545) ที่กล่าวว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่จำเป็นต้องตระหนักถึง

ความต้องการในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกัน รวมถึงความถนัดในรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่าง กิจกรรมจึงจำเป็นต้องหลากหลายและมีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่บุคคลต้องการเรียนรู้

5. กระบวนการฝึกอบรมฯ เน้นการสร้างบรรยากาศชุมชนแห่งการเรียนรู้ไปสู่ความไว้วางใจ การเปิดใจรับ และการเปลี่ยนแปลง

กระบวนการฝึกอบรมฯ จัดภายใต้บรรยากาศการเรียนรู้ของความรักความเมตตา มีความไว้วางใจในกันและกัน มีความผ่อนคลาย ไม่ตึงเครียด ไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกกดดัน หรือรู้สึกว่าการฝึกอบรมฯ เป็นภาระงานที่ต้องแบกรับ แต่รู้สึกที่อยากจะเข้าร่วม ดังเห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของครู ซึ่งในระยะแรกของการฝึกอบรมที่ครูหลายท่านมักจะนั่งเงียบ เฉยเมย ไม่มีส่วนร่วมในการสนทนา แต่ต่อมาท่าทีของครูเปลี่ยนไป โดยครูเปิดใจมากขึ้น กล้าพูดแสดงความคิดเห็น ความรู้สึกมีส่วนร่วมในการสนทนา และกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมทำกิจกรรม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้เกิดจากบรรยากาศของความเป็นมิตรทั้งระหว่างผู้วิจัยและครู และระหว่างครูและครูที่ค่อยๆ เพิ่มขึ้น นำไปสู่ความเข้าใจและยอมรับกัน บรรยากาศที่อบอุ่นและเกื้อกูลกัน ความเป็นหนึ่งเดียว เกิดเป็นพื้นที่ปลอดภัยที่จะเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้ครูไม่รู้สึกถูกตัดสิน ถูกบีบคั้น ส่งผลให้กล้าเปิดใจรับ กล้าที่แสดงความคิดเห็นและความรู้สึก ให้โอกาสตนเองในการลองทำสิ่งใหม่ๆ ที่ไม่คุ้นชิน และกล้าที่ก้าวออกมาพื้นที่ปลอดภัยของตนเอง การดำเนินกิจกรรมในลักษณะนี้สอดคล้องกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่กล่าวไว้ว่า การสร้างบรรยากาศของความรักและความเมตตาช่วยสร้างพื้นที่ปลอดภัยในการเรียนรู้ ทำให้เกิดความรู้สึกไว้วางใจ ความเข้าใจและยอมรับต่อกัน ทั้งระหว่างผู้เข้าร่วมกระบวนการด้วยตนเอง และระหว่างกระบวนการและผู้เข้าร่วมกระบวนการ ทำให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการกล้าเปิดเผยตนเอง กล้าแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกอย่างเต็มที่ กล้าให้โอกาสตนเองในการทดลองสิ่งใหม่ๆ และกล้าเผชิญความจริงของตนทั้งในแง่มุมที่ดีและในแง่มุมที่ตนเองเคยพยายามหลีกเลี่ยง รวมถึงมีบรรยากาศการเรียนรู้ที่ตั้งอยู่บนฐานของการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เป็นมิตรต่อกัน ไม่มีการตัดสินถูกผิด ทำให้เกิดความผ่อนคลาย มีความพร้อมที่จะเรียนรู้ เปิดรับ ไม่กดดันและไม่เครียด (ธนา นิลชัยโกวิทย์ และ อติสร จันทรสุข, 2552) รวมถึงสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ เณิมชัย พันธุ์เลิศ (2549) ที่กล่าวว่า การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างครูและผู้วิจัยเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการจัดการกระบวนการเรียนรู้สำหรับครู และ ผลงานวิจัยของ มานิตา ลีโทขวลิต (2553) ที่กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงของครูเริ่มแสดงออกอย่างชัดเจนเมื่อผู้วิจัยสามารถเข้าถึงใจครู เปิดใจกับครู และมีความเป็นหนึ่งเดียวและส่วนหนึ่งของครู

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำกระบวนการฝึกอบรมฯ ไปใช้ และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำกระบวนการฝึกอบรมฯ ไปใช้

1.1 ผู้จัดกระบวนการฝึกอบรมฯ จึงจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในด้านการจัดกระบวนการฝึกอบรมฯ ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา รวมถึงมีคุณสมบัติทางด้านการชี้แนะ และการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย โดยมีประสบการณ์ด้านจิตตปัญญาศึกษา มีการพัฒนาทักษะต่างๆ ให้สามารถนำกระบวนการฯ ให้ดำเนินไปตามหลักการได้ ได้รับการฝึกฝนในเรื่องการชี้แนะ เพื่อให้เข้าใจในบทบาทของผู้ที่ทำหน้าที่ชี้แนะ สามารถสร้างความไว้วางใจได้ มีความเข้าใจและสามารถใช้เทคนิควิธีการต่างๆ ที่ช่วยนำพาผู้ได้รับการชี้แนะไปสู่การเปลี่ยนแปลงและการเติบโต รวมทั้งมีความเข้าใจในเรื่องการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัย โดยเฉพาะเรื่องการพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

1.2 ผู้จัดกระบวนการฝึกอบรมฯ เข้าใจบทบาทหน้าที่การเป็นกระบวนการ (วิทยากรกระบวนการ) และการเป็นผู้ชี้แนะ โดยเป็นกระบวนการที่มีหน้าที่ในการจัดกระบวนการฝึกอบรมฯ ที่กระตุ้นและเอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงของผู้เข้าร่วมกระบวนการฯ และการเป็นผู้ชี้แนะ ซึ่งมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือ การสนับสนุนผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมฯ โดยไม่ใช้วิธีการสั่งหรือสอน แต่ใช้วิธีการต่าง ๆ และเครื่องมือการชี้แนะต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมฯ ได้คิด สะท้อนไตร่ตรอง และแก้ปัญหาด้วยตนเอง จนบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่วางไว้ได้

1.3 ศึกษาบริบทการทำงานและลักษณะของผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมฯ เพื่อให้การออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องต่อความต้องการและลักษณะการเรียนรู้ของครู

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ปรับขอบเขตในการวิจัย โดยทดลองกับกลุ่มครูที่มีลักษณะแตกต่างกัน เช่น ครูใหม่ที่เพิ่งเริ่มทำงานในสถานศึกษา กลุ่มครูที่มีประสบการณ์ทำงานในโรงเรียน แต่ไม่ได้จบการศึกษาปฐมวัย เป็นต้น

2.2 การวิจัยนี้มุ่งเน้นไปที่การสร้างการตระหนักรู้ก่อน แล้วใช้การชี้แนะเพื่อช่วยให้ครูนำสิ่งที่เรียนรู้ลงสู่การปฏิบัติงาน ดังนั้น การฝึกอบรมจึงให้เวลากับการสร้างการตระหนักรู้ผ่านกระบวนการจิตตปัญญาศึกษามากกว่าการชี้แนะ ในการทำวิจัยครั้งต่อไป อาจปรับให้ทั้งสองส่วนมีความสมดุลกันมากขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- เกรียงศักดิ์ เรืองศรี. (2544). การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนระดับก่อนประถมศึกษา ในโรงเรียนอนุบาลอำเภอ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา). สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุมพล พูลภัทรชีวิน. (2553). จิตตปัญญาศึกษา: ทางออกที่พอเพียงและพึงประสงค์ของสังคมไทย. วารสาร ครุศาสตร์, 38(2), 62-76.
- จุฬารัตน์ ธรรมประทีป และชนิพรรณ จาติเสถียร. (2560). รายงานการวิจัยเรื่องการพัฒนาความเข้าใจ และการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เรื่องสะเต็มของครูปฐมวัยโดยใช้โปรแกรมการพัฒนา วิชาชีพครูแบบร่วมมือ. สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เฉลิมชัย พันธุ์เลิศ. (2549). การพัฒนากระบวนการเสริมสมรรถภาพการชี้แนะของนักวิชาการพี่เลี้ยง โดยใช้การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ในการอบรม โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารการศึกษา). สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชลลดา ทองทวี, จิรัฐกาล พงศ์ภคเอียร, สรยุทธ รัตนพจนารถ, อีระพล เต็มอุดม, และ พงษธร ตันติฤทธิศักดิ์. (2552). จิตตปัญญาคืออะไร. นครปฐม: ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ธนา นิลชัยโกวิทย์. (2551). การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงและจิตตปัญญาศึกษา ใน จิตตปัญญาศึกษา: การศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์. นครปฐม: โครงการศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ธนา นิลชัยโกวิทย์ และ อติสร จันทรสข. (2552). ศิลปะการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง: คู่มือกระบวนการจิตตปัญญา. นครปฐม: ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- บุษบง ต้นติวงศ์ และ ศศิลักษณ์ ชัยนิกิจ. (2552). เอกสารประกอบการสอนรายวิชา 2717708 การ ประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย. (อัดสำเนา).
- พินสุดา สิริรังษศรี. (2557). การยกระดับคุณภาพครูไทยในศตวรรษที่ 21. เอกสารประกอบการประชุม วิชาการ “อภิวัดการเรียนรู้...สู่จุดเปลี่ยนประเทศไทย (6-8 พฤษภาคม 2557). ม.ป.ท.: สำนักงาน ส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพเยาวชน.
- ภาสิต ประมวลศิลป์ชัย. (2548). การศึกษากระบวนการและผลของการพัฒนาความสามารถในการคิด ไตร่ตรองของครูประจำการโดยใช้วิธีการสะท้อนความคิดแบบผสมผสาน. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารการศึกษา). สาขาวิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มานิตา สีโทขวลิต. (2553). การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อ พัฒนาครูปฐมวัยในโรงเรียนเรียนรวม. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา). สาขาวิชาการศึกษา ปฐมวัย ภาควิชาหลักสูตรการสอนและเทคโนโลยีการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ลักษมี ชุมภูธร. (2550). *การศึกษาสภาพการวัดและประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา). สาขาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- วิจักขณ์ พานิช. (2550). *เรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ การศึกษาดังเส้นทางแสวงทางจิตวิญญาณ*. กรุงเทพมหานคร: สวนเงินมีมา.
- ศศิลักษณ์ ชัยนิกิจ. (2557). *จิตตปัญญาศึกษากับการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย*. Paper presented at the EDUCA, กรุงเทพมหานคร.
- สุวัฒน์ วัฒนวงศ์. (2545). *จิตวิทยาเพื่อการฝึกอบรมผู้ใหญ่* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: เอ็กสเปอร์เน็ท.
- หฤทัย อนุสรราชกิจ. (2549). *การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาเด็กอย่างใคร่ครวญ เพื่อปรับเปลี่ยนมุมมองและการปฏิบัติของครูการศึกษาปฐมวัย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา). ภาควิชาหลักสูตร การสอน และเทคโนโลยีการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรรถพรณ บุตรกตัญญู. (2549). *การพัฒนากระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติสถานการณ์ชี้แนะเพื่อเสริมสร้างการรับรู้ความสามารถของตนของครูอนุบาล*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา). สาขาการศึกษาปฐมวัย ภาควิชาหลักสูตร การสอน และเทคโนโลยีการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

- Copple, C., & Bredekamp, S. (2009). *Developmentally appropriate practice in early childhood programs serving children from birth through age 8*. Washington, DC: the National Association of the Education of Young Children.
- Costa, A., & Garmston, R. (2002). *Cognitive coaching: A foundation for renaissance schools*. The United States of America: Christopher-Gordon Publishers.
- Diaz-Maggioli, G. (2004). *Teacher-centered professional development*. The United States of America: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Jablon, J. R., Dombro, A. L., & Dichtelmiller, M. L. (2007). *The power of observation from birth through eight* (2nd ed.). Washington, DC: Teaching Strategies, Inc.
- McAfee, O., & Leong, D. J. (2007). *Assessing and guiding young children's development and learning*. the United States of America: Pearson Education, Inc.
- Mink, O. G., Owen, K. Q., & Mink, B. P. (1993). *Developing high-performance people: The art of coaching*. The United States of America: Addison-Wesley Publishing.
- Sparks, D. (1990). Cognitive coaching: An interview with Robert Garmston. *National Staff Development Council Journal*, 11(2), 12-15.

- Taylor, E. (1998). The theory and practice of transformative learning: A critical review. Retrieved from <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED423422.pdf>
- Uzat, S. (1998). *Cognitive coaching and self-reflection : Looking in the mirror while looking through the window*. Annual Meeting of the Mid-South Educational Research Association, New Orleans, LA (Online). from ERIC Document Reproduction Service No. ED427 064

ผู้เขียน

ดร.ชนิพรรณ จาติเสถียร อาจารย์ประจำสาขาศึกษาศาสตร์ แขนงวิชาหลักสูตรและการสอนวิชา
เอกปฐมวัยศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช อีเมล: chanipun.cha@stou.ac.th

หมายเหตุ: งานวิจัยนี้ได้รับสนับสนุนทุน 90 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช